

CUMHURİYET DÖNEMİNDE DAL ÖĞRETMENİ YETİŞTİRME

Prof. Dr. Cahit KAVCAR

Ankara Üniversitesi
Eğitim Bilimleri Fakültesi

ÖZET

Öğretmen yetiştirme, çok yönlü ve önemli bir konudur. Bir eğitim sisteminin en önemli ögesi öğretmendir. Türkiye’de Cumhuriyet döneminde 1982 yılına kadar dal öğretmeni yetiştiren temel kurumlar, eğitim enstitüleri, yüksek öğretmen okulları, üniversitelerdir. 1982’den sonra dal öğretmenlerini sadece üniversiteler yetiştiriyor.

1997 yılında eğitim fakülteleri YÖK tarafından yeniden yapılandırıldı. Bu yapılandırmanın hem olumlu hem de olumsuz yanları var. Bütün bu durumların çok iyi bilinmesi, nitelikli öğretmen yetiştirmek için gerekli özenin gösterilmesi ve sorunlara çözüm bulunması büyük önem taşımaktadır.

Anahtar Sözcükler: Öğretmen, öğretmen yetiştirme, dal öğretmeni yetiştirme, nitelikli öğretmen.

ABSTRACT

Teacher training has different dimensions and is very important matter in Turkey. The most important element of an educational system is the teacher. Basic institutions for branch teacher training during Republican Period in Turkey until 1982, are teacher training institutions, higher teacher training colleges and universities. Since then only universities are training branch teachers.

Educational faculties were reconstructed by YÖK (Higher Educational Council) in 1997. This reconstruction has both positive and negative dimensions. In order to solve the problems, it is necessary to be aware of these situations and it is also very important to train better qualified teachers.

Key Words: Teacher, teacher training, training of branch teacher, qualified teacher.

1. Giriş

Öğretmen yetiştirme, çok boyutlu ve kapsamlı bir konudur. Öğretmen adaylarının seçimi, hizmet öncesi eğitimi, uygulama (staj) dönemi ve bu dönemdeki izleme-değerlendirme çalışmaları, hizmet içi eğitim gibi konular, tümüyle öğretmen yetiştirme kavramı içine girer. Bir eğitim sisteminin en önemli ögesi öğretmendir. Çünkü iyi ve nitelikli bir eğitimi nitelikli öğretmenler yapar. Bundan

dolayı, “Bir okul, ancak, içindeki öğretmenler kadar iyidir” denilebilir.

Bilindiği gibi iyi bir öğretmenin iki temel özelliğe sahip olması gerekir: Mesleki özellikler, kişisel özellikler. Mesleki özellikler, genel kültür, alan bilgisi, öğretmenlik meslek bilgisidir. Kişisel özellikler, kişinin mesleğe yatkınlığı, öğretmenliğin gerektirdiği örnek olma, model olma niteliklerini içerir.

Öğretmen yetiştirmede iki temel sorun, gündemdeki yerini sürekli korur. Bunlardan biri nitelik sorunu, ikincisi nicelik sorunu yani yeter sayıda öğretmen sorunudur.

2. Dal Öğretmeni Yetiştirme

Cumhuriyet döneminde öğretmenlik mesleğinin gelişmesi, öğretmenlerin sayıca ve nitelik bakımından ihtiyacı karşılayacak biçimde yetiştirilmeleri ve bunun için de öğretmen okullarının açılması yönünde önemli çalışmalar yapılmıştır. Atatürk başta olmak üzere, yeni Türk Devletinin kurucuları, halkımızı içine gömüldüğü bilgisizlikten kurtarmak ve yeni devlet kadrolarını yeterli elemanlarla doldurmak amacıyla eğitim alanında büyük atılımlar yapmışlardır. Özellikle öğretmenlerin iyi yetiştirilmesi konusuna özel bir önem verilmiştir.

Atatürk, daha Cumhuriyet kurulmadan önce, 1 Mart 1923'te Türkiye Büyük Millet Meclisinin dördüncü toplanma yılını açarken yaptığı konuşmada, öğretmenlik mesleğinin önemini ve bu alanda yapılacak çalışmaları çarpıcı bir biçimde vurgulamaktadır. Bundan bir yıl sonra, 13 Mart 1924 tarih ve 439 sayılı "Orta Tedrisat Muallimleri Kanunu" kabul edilir. Bu yasayla öğretmenlik, "Devletin genel hizmetlerinden eğitim ve öğretimi yerine getirmekle görevli bir meslek" haline getirilir; ilk, orta ve yüksek olmak üzere üç kademeye ayrılır. Yasada ayrıca, öğretmen olabilme koşulları da ayrıntılı olarak belirtilir. Buna göre öğretmen okullarını bitirenler, Bakanlığın uygun göreceği yere stajyer öğretmen olarak atanmakta, bir yıl sonra stajyerliği kalkarak öğretmen unvanını almaktadırlar.

Öğretmen okulu dışındaki okulları bitirenlerden öğretmen olmak isteyenler ise, yasanın 6. maddesine göre sıkı bir elemenden geçirilecektir. Buna göre, öğretmen okulları dışındaki yükseköğrenim kurumlarını bitirenlerden kendi dallarında öğretmenlik yapmak isteyenlerin, Bakanlığın göstereceği bir okulda en az bir yıl staj yapmaları, bir yılın sonunda okul öğretmenler kurulunun onayı alındıktan sonra bu adayların Türkçe, fenn-i terbiye (pedagoji) ve felsefe derslerinden yapılacak sınavda başarılı olmaları gerektiği hükmü yer alıyor (Cicioğlu, 1984: 29-30). Burada bizim açımızdan çok önemli bir nokta, hangi dalda olursa olsun, öğretmen olacak adayların önce bir Türkçe sınavına da girmesi ve onu başarmak zorunda olmasıdır. Bu sıkı ve akılcı

tutum, yeni devleti kuranların, Cumhuriyetin temellerini ne kadar sağlam attıklarını açıkça göstermektedir.

Bu genel ve kısa açıklamalardan sonra, asıl konumuz olan "dal öğretmeni yetiştirme"ye geçelim.

2.1. Cumhuriyet Döneminde Dal Öğretmeni Yetiştiren Kurumlar

Cumhuriyet döneminde genel liselere ve dengi okullara dal öğretmeni yetiştiren başlıca üç kaynak görüyoruz: a) Eğitim enstitüleri b) Yüksek öğretmen okulları c) Üniversiteler

2.1.1. Eğitim Enstitüleri

Cumhuriyet döneminde ortaokul dal öğretmeni yetiştirilmesinde en büyük görevi eğitim enstitülerine düştüğü bir gerçektir. Bu kurumdan yetişenlerin lise ve dengi okullarda da dal dersleri verdiğini biliyoruz.

Eğitim enstitüleri denince en başta Gazi Eğitim Enstitüsü gelir. Eğitim enstitüsü tipi bir öğretmen okulunun kaynağı, Türkçe öğretmeni yetiştirmek amacıyla 1926-1927 öğretim yılında Konya'da açılan "Orta Muallim Mektebi" olmuştur. Bir yıl sonra Pedagoji bölümü de eklenerek Ankara'ya nakledilen bu okulun Türkçe Bölümü, Haziran 1928'de ilk mezunlarını verdi. Daha sonra yeni bölümler de eklenir. 1929-1930 öğretim yılında bugünkü Gazi Eğitim Fakültesi binasına taşınmış ve "Gazi Orta Muallim Mektebi ve Terbiye Enstitüsü" adını almıştır. Bu köklü kurum, ortaokul ve liselere on binlerce dal öğretmeni yetiştirmekle kalmamış, yeni bir eğitim-öğretim alanının ülke çapında yayılmasına ve benimsenmesine hizmet etmiş, yeni açılan eğitim enstitülerine de program ve öğretmen bakımından kaynaklık etmiştir.

1940'larda çeşitli dallarda kendini gösteren ortaokul öğretmen açığını kapatmak amacıyla, öğretmen yetiştiren kurumların sayısını artırmaya karar verilir ve bu karar gereğince Balıkesir, İstanbul, İzmir gibi başka illerde de yeni eğitim enstitüleri açılır.

Eğitim enstitülerinin bölüm sistemlerinde ve programlarında zaman zaman önemli değişiklikler oldu. Bu okulların sayısı 1965'ten sonra politik kaygıların da etkisiyle çok hızlı bir artış gösterdi. Buralarda görev yapacak yani öğretmeni yetiştirecek

öğretmenlerde her hangi bir nitelik ölçütü aranmamış, böylece nitelik hızla düşmüştür. 1977 yılında ülkemizde üç yıllık eğitim enstitüsü sayısı 18'di.

1977-1978 öğretim yılı başında üç yıllık eğitim enstitüsü sayısı 10'a indirildi ve bunlarda öğrenim süresi dört yıla çıkarıldı (Ankara Gazi, İstanbul Atatürk, Balıkesir Necati, İzmir Buca, Bursa, Diyarbakır, Konya Selçuk, Trabzon Fatih, Samsun, Erzurum Kâzım Karabekir). 1978-1979 öğretim yılında alınan bir kararla, eğitim enstitülerinin adları "yüksek öğretmen okulu" olarak değiştirildi. Bu kurumlar, 20 Temmuz 1982'de "eğitim fakültesi" adıyla üniversitelere bağlandı.

Eğitim enstitülerinin çeşitli bölümlerine, önceleri ilköğretmen okulu ve lise mezunları yazılı sınav ve mülâkat sonucu alınıyordu. Sonraları test ve mülâkat sonucu, en sonra ise lise mezunları, ÖSYM test sınavı sonucu alınıyordu. Bu kurumlarda okuyan öğrenciler, dal derslerinin yanı sıra öğretmenlik meslek bilgisi dersleri okuyor, bir süre staj da yapıyorlardı. Ancak, özellikle 1975-1980 döneminde bu okullarda düzenli bir eğitim-öğretim ve programlı uygulama-staj yapıldığı söylenemez.

2.1.2. Yüksek Öğretmen Okulları

Cumhuriyet döneminde ortaöğretim öğretmenlerinin, özellikle lise ve dengi okulların öğretmenlerinin yetiştirilmesinde önemli hizmeti olan kurumlardan biri de yüksek öğretmen okullarıdır. 1890'da kurulan "Darülmuaallimin-i Âliye", Cumhuriyetten sonra açılan bu tip okulların ilk örneği sayılır.

Cumhuriyetin ilk yıllarında karşılaşılan başlıca sorunlardan biri, istenilen sayıda ve nitelikte lise öğretmeninin bulunmaması idi. Bu nedenle 1924'te İstanbul'da "Yüksek Muallim Mektebi" adı verilen okul gelişir. Yüksek öğretmen okulu, üniversite öğrencilerinden bir kısmını sınavla alıyor, devlet hesabına okutuyordu. Öğrenciler, özel alanlarıyla ilgili dersleri Edebiyat ve Fen fakültelerinde görüyorlar, ayrıca okulda pedagojik formasyon sağlayan bir takım dersler de alıyorlardı. Önce yalnız erkek öğrencilerin kabul edildiği bu okula 1940'tan sonra kız öğrenci de alınmaya başladı. Ancak bu köklü kurum, lise öğretmeni ihtiyacını karşılamaya yetmiyordu.

Lise öğretmenine duyulan ihtiyacın giderek artması karşısında, 12 Ağustos 1959 tarihinde Ankara'da yeni bir yüksek öğretmen okulu açıldı. Bu, ilköğretmen okullarının en başarılı ve seçkin öğrencilerini alma esasına dayalı yeni bir modeldi. Başlangıçta fen koluna öğrenci alan bu okul, 1960'ta edebiyat koluna da aynı yöntemle öğrenci almaya başladı.

Bu okulun öğrencileri dal öğrenimini üniversitenin ilgili fakülte ve bölümlerinde, öğretmenlik meslek bilgisi derslerini ise yüksek öğretmen okulunda alıyorlardı. İlk uygulamadan çok verimli sonuçlar alınması üzerine, Milli Eğitim Bakanlığı, İstanbul'daki tarihsel yüksek öğretmen okulunu da aynı modele dönüştürdü (1964). Burası da hem edebiyat, hem fen koluna öğrenci alıyordu. 1964 yılında İzmir'de de aynı modele göre bir yüksek öğretmen okulu açıldı, orası yalnızca fen koluna öğrenci aldı.

Böylece, Türk milli eğitiminde nitelikli öğretmen bakımından büyük bir canlılık sağlandı. Ancak 1974'ten sonra kendini gösteren olumsuz gelişmeler sonucu, 1978 yılında yüksek öğretmen okulları kapatıldı ve bu okullar da tarihe karıştı (Kavcar, 1982).

2.1.3. Üniversiteler

Ortaöğretim okullarına dal öğretmeni yetiştiren kaynaklar arasında üniversitelerin de önemli bir yeri vardır. Cumhuriyetin ilk yıllarından bu yana İstanbul Üniversitesi Edebiyat ve Fen Fakülteleri, 1936'dan beri Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi ile 1943'ten beri Fen Fakültesi de lise ve dengi okullara binlerce dal öğretmeni yetiştirmiştir. Buralarda okuyan öğrenciler, geniş ve ayrıntılı branş öğrenimi yapıyor, çok düzenli olmamakla birlikte bazı pedagoji dersleri de alıyorlardı.

Bu fakültelere, 1955'ten sonra sayısı giderek artan diğer üniversitelerin edebiyat, fen ve fen-edebiyat fakülteleri de eklendi.

Üniversitelerde okuyan öğrencilerden öğretmen olmak isteyenler için öğretmenlik sertifikası programları düzenleme yoluna gidildi. Ancak üniversitelerin öğretmenlik sertifikası programları arasında gerek derslerin sayısı ve dağılımı, gerekse içeriği bakımından önemli farklar vardı.

2.2. 1982'den Sonra Dal Öğretmeni Yetiştirme

20 Temmuz 1982 tarih ve 17760 sayılı Resmî Gazete'de yayımlanan "Yükseköğretim Kurumları Teşkilâtı Hakkında Kanun Hükmünde Kararname" ile, öğretmen yetiştiren bütün kurumlar, ya varolan ya da yeni açılan üniversitelere bağlandılar. Böylece Milli Eğitim Bakanlığı, öğretmen yetiştirme görevini üniversitelere devretmiş oldu ve 1957'de kurulan Öğretmen Okulları Genel Müdürlüğü kaldırıldı.

1982'den sonra bütün dallarda öğretmen bakımından tek kaynak üniversiteler oluyor. Üniversiteler bu görevi iki kanaldan yürütüyordu: a) Eğitim fakülteleri b) Edebiyat, fen ve fen-edebiyat fakülteleri.

2.2.1. Eğitim Fakülteleri

2547 sayılı Yükseköğretim Kanunu'ndan sonra 20 Temmuz 1982'de yapılan düzenlemeye göre ülkemizde kısa zamanda 21 eğitim fakültesi açıldı. Çeşitli alanlarla ilgili dal öğretmenlerini ağırlıklı olarak eğitim fakülteleri yetiştirmeye başladı. Bugün ülkemizde 62 eğitim fakültesi vardır (Mayıs 2003).

2.2.2. Edebiyat, Fen ve Fen-Edebiyat Fakülteleri

Türkiye'de liselere ve dengi okullara dal öğretmeni yetiştirmede çok büyük payı olan kurumlar, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi, İstanbul Üniversitesi Fen Fakültesi, Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi, Ankara Üniversitesi Fen Fakültesidir. Bu fakültelere, 1960'tan sonra yeni üniversitelerin yeni fakülteleri de eklendi. Bugün ülkemizde vakıf üniversitelerine bağlı olanlarla birlikte edebiyat, fen ve fen-edebiyat fakültelerinin sayısı 69'dur.

Gerek edebiyat, gerek fen ve gerekse fen-edebiyat fakültelerinin liselere dal öğretmeni yetiştiren bölümlerinde yalnızca alan dersleri veriliyordu. Öğretmenlik meslek bilgisi dersleri ise 1982'ye kadar pedagoji bölümleri, 1982'den sonra ise eğitim fakülteleri ya da eğitim bilimleri bölümleri tarafından yürütüldü. İleride öğretmen olmayı veya öğretmenlik yapma ihtimalini düşünen adaylar, iki yıl süreyle öğretmenlik sertifikası dersleri alıyorlardı. Bu arada okullarda uygulama (staj) yapıyorlar ve sonuçta öğretmenlik sertifikası

elde ediyor, atanmaya hak kazanıyorlardı. Bu durum 1997 yılına kadar sürdü.

Milli Eğitim Bakanlığı, 1985'te başlayarak birkaç defa, öğretmenliğe girişte bir yeterlilik sınavı yaptı. Bakanlık adına ÖSYM tarafından yapılan bu sınavda genel kültür, alan bilgisi ve öğretmenlik meslek bilgisi olmak üzere üç yönlü sorular vardı. Hem istenen puanların elde edilemeyişi, hem de politik nedenler yüzünden bu sınav 1991 yılında kaldırıldı.

3. Dal Öğretmeni Yetiştirmede Bugünkü Durum

Öğretmen yetiştirme konusunda bugün önemli sorunlar, ciddi sıkıntılar içinde bulunduğumuz bir gerçek. Sorunların iki temel boyutu var: Birincisi nitelik sorunu, ikincisi nicelik yani yeter sayıda öğretmen sorunu.

Özellikle nitelik bakımından, yüksek öğretmen okulunun ve 1970'ten önceki eğitim enstitülerinin yetiştirdiği dal öğretmenleri bugün yetiştiriyor. Hatta bugün üniversitelerde, ilkokuldan sonra altı yıllık eski ilköğretmen okullarının, yani lise düzeyindeki okulların yetiştirdiği sınıf öğretmenleri de yetiştiriyor. Bunun nedenleri Bakanlık ve YÖK tarafından çok iyi araştırılmalı, buna göre kalıcı çözümler aranmalıdır.

Öğretmen yetiştiren eski kurumları anmayı, sadece geçmişe özlem, bir nostalji olarak algılamak gerekir. Şu gerçeği de açıkça kabul etmeliyiz ki, eski yüksek öğretmen okulları ile eğitim enstitüleri ve ilköğretmen okulları artık aynen açılmaz. Onlar artık tarihe karıştı. Bu okullar aynen açılmaz ama, onların olumlu yönlerinden her an yararlanılabilir, yararlanılmalıdır.

Öğretmen yetiştiren kurumların 1982'de YÖK'e bağlanarak üniversite çatısı altına alınması ve her kademedeki öğretmen için en az dört yıllık lisans öğrenimi aranması, başlangıçta olumlu karşılandı. Öğretmenlik gibi ayrı bir önem taşıyan mesleği, sık sık bakan ve hükümet değişikliği gibi politik dalgalanmalardan uzak tutmak elbette ki yararlı ve gerekli idi. Ancak, yeterli öğretim kadrosu, gerekli alt yapı hizmetleri ve doyurucu programlar oluşmadan sadece tabelâ değişikliği ve sadece süre artırma ile nitelikli eleman yetişmediği görülmektedir. Aynı sorun, sekiz yıllık ilköğretim için de geçerlidir. Eğer yasada öngörüldüğü gibi

konuya çok boyutlu ve bütüncül açıdan bakılmazsa, 8 yılı 18 yıla çıkarsak da bir anlam taşımaz.

Öğretmen yetiştirme konusunda üniversitelerin deneyimi yoktu ve üniversiteler bu önemli göreve hiç hazır değildi. YÖK de bu konuya başlangıçta gereken önemi vermedi, gerekli özeni göstermedi. Öğretmenlik mesleği üniversitelerde önemsenmedi, ciddiye alınmadı, hatta küçümsendi. YÖK'ün bu çok önemli konuya 15 yıl geçtikten sonra, 1997'de eğildiği görülmektedir.

Öğretmenliğe ve eğitim fakültelerine hak ettikleri önemin verilmemesi, Milli Eğitim Bakanlığı ile YÖK'ün sağlıklı işbirliği yaparak ülkenin öğretmen ihtiyaçlarına gerçekçi çözüm arayıp bulamayışı, insan gücü planlamasının yapılmayışı, üniversitelerin ve YÖK'ün yalnızca süre artırmayı ön plana alması, uygun sayı ve niteliğin göz ardı edilmesi, öğretim elemanı seçme ve yetiştirme; eğitim fakültelerinin, kadro sıkıntısı çeken çeşitli öğretim elemanları için istihdam yeri olarak görülmesi başlıca sorunlardı.

Nitekim bu sorunlar, Yükseköğretim Kurulu Başkanlığınca 1998'de çıkarılan bir kitapta acı acı dile getirilmektedir:

“Bugün gelinen nokta dikkate alındığında, eğitim fakültelerinin yanlış yapılanma, temel amaçlardan uzaklaşma gibi çeşitli sorunlarla karşı karşıya bulunduğu ve ülkenin öğretmen ihtiyacını karşılamada gerek nitelik gerekse nicelik bakımından yetersiz kaldığı görülmektedir”(YÖK, 1998 a : s. 46).

Aynı yayında, eğitim fakülteleri ve öğretmen sorunu konusunda acı gerçekler önemle vurgulanıyor (s. 46-49 ve Kavcar, 1999: s. 268-269).

Bu haklı eleştirileri, eleştirilen durumlara çözüm bulmaktan sorumlu olan YÖK'ün yapması çok ilgi çekicidir ve bu eleştiriler, öğretmen yetiştirme konusuna YÖK ve üniversitelerin gerekli önemi vermediği, gerekli özeni göstermediği yolundaki görüşlerimizi doğrulamaktadır.

YÖK'e devirden sonraki altı yıllık öğretmen yetiştirme uygulamaları sonucunda uygun sayıda ve nitelikte öğretmen ihtiyacını bir türlü karşılayamayan Milli Eğitim Bakanlığı, öğretmen yetiştirme işini yeniden kendi üzerine almak istedi. Bu konu 12. Milli Eğitim Şurasında (18-22 Temmuz 1988) gündeme getirildi ama kabul

edilmedi. Bunun üzerine yine Şûra kararları doğrultusunda, 1982'de kaldırılan Öğretmen Okulları Genel Müdürlüğü'nün yerine, Öğretmen Yetiştirme ve Eğitimi Genel Müdürlüğü kuruldu (1989). Adı geçen genel müdürlük, Bakanlıkta YÖK ve üniversiteler arasında sağlıklı ve sıkı bir işbirliği yapılabilmesi için konuya önemle eğildi. Bu amaçla 1992'de Erzurum'da, 1993'te İstanbul'da ve 1995'te Ankara'da kapsamlı ve geniş katılımlı, “öğretmen yetiştirmede koordinasyon ve işbirliği” toplantıları düzenlendi. Toplantılarda nitelikli ve uygun sayıda öğretmen yetiştirme konusunda çok doyurucu çalışmalar yapıldı, önemli kararlar alındı. Raporlar kitap halinde basıldı. Ancak, alınan kararlar ne yazık ki uygulamaya yansımada.

Milli Eğitim Bakanlığı ile YÖK arasında özellikle öğretmen yetiştirme konusunda yaşanan iletişim kopukluğu bir türlü giderilemedi. Bakanlık, eğitim fakültelerine alınacak öğrenciler için kontenjanların belirlenmesinde, öğretmenlik meslek bilgisi derslerinin verilmesinde, öğretmenlik uygulamaları konusunda eğitim fakültelerle gerekli işbirliğinin oluşmadığını sürekli dile getirdi. Ancak, nedense bir çözüm bulunamadı.

3.1. Eğitim Fakültelerinin Yeniden Yapılanması

Yükseköğretim Kurulu Yürütme Kurulunun 4 Kasım 1997 tarihli kararı ile eğitim fakültelerine yeni bir yapılanma getiren düzenleme üzerinde iyice durmak gerekir.

Aslında, ülkemizin ihtiyaçları, insan gücü planlaması, nitelikli ve uygun sayıda öğretmen yetiştirme, Milli Eğitim Bakanlığı ile sağlıklı ve sıkı ilişkiler gibi önemli konular nedeniyle eğitim fakültelerinde ve öğretmen yetiştirip atama sisteminde köklü bir düzenlemeye gerek vardı. 1982'de veya o yıllarda yapılması gereken düzenleme, ancak 15 yıl sonra gündeme alınmıştır.

Dünya Bankası ile Milli Eğitim Bakanlığı arasında yapılan işbirliğinin bir uzantısı olarak 1991 yılında öğretmen yetiştiren eğitim fakülteleri de proje kapsamına alındı. YÖK/Dünya Bankası projelendirme çalışmaları 1997 yılında sona erdi. Yabancı uzmanlarla birlikte oluşturulan yeni yapılanma 1998 yılında uygulamaya geçti.

Öğretmen Eğitiminde Yeniden Yapılanma ile dal öğretmenleri iki yolla yetiştirilecektir:

1. Bazı dallar için öğretmen adayları dört yıl öğrenim göreceklerdir: Türkçe, yabancı diller, güzel sanatlar, beden eğitimi, özel eğitim, bilgisayar ve öğretim teknolojileri bölümleri ile ilköğretim bölümünün dallarla ilgili programları. Bu dallara ilişkin öğretmenlik sertifikaları da dört yıllık lisans öğrenimi ile bütünleştirilmiştir.
2. Bazı dallar için öğretmen adayları 3.5 + 1.5 veya 4 + 1.5 yıl öğrenim görecekler, böylece tezsiz yüksek lisans yapmış olacaklardır: Ortaöğretim fen ve matematik alanlar, sosyal alanlar bölümleri.

Bir başka deyişle, fen ve edebiyat fakültelerinde dört yıllık lisans öğrenimini tamamlayanlar, öğretmen olmak isterlerse, üniversitelerde kurulmuş ya da kurulacak eğitim bilimleri enstitülerinde öğretim yöntemleri ağırlıklı tezsiz yüksek lisans yaparak öğretmen adayı olabileceklerdir. Tezsiz yüksek lisansın süresi üç yarıyıldır.

Bu düzenlemenin olumlu yanları bulunduğu gibi, Türkiye koşullarına ve gerçeklerine uyma bakımından tartışma götürür yanları da bulunmaktadır. Özellikle nitelikli öğretmen ve uygun sayıda öğretmen yetiştirme bakımından bu düzenlemenin yeterli, gerçekçi ve doyurucu olduğunu söylemek güçtür.

3.1.1. Olumlu yanları

Yeni öğretmen yetiştirme sisteminin olumlu yanları:

1. Türkiye’de şimdiye kadar neredeyse tümünden ihmal edilmiş olan “özel öğretim yöntemleri” konusuna önemle el atması... Her bilim dalının özel olarak nasıl öğretilceği konusunda Amerika ve Avrupa’da ciddi çalışmalar ve yayınlar 1960’tan sonra giderek artmıştı. Ne var ki ülkemizde belli dallarda öğretmen yetiştiren kurumlar böylesi çalışmalardan habersiz görünüyordu.

Yükseköğretim Kurulu, ilk ve ortaöğretim kurumlarında öğretmenliği olan bilim dallarında yurt dışına, özel öğretim yöntemleri alanında yüksek lisans ve doktora yapmak üzere öğretim elemanları göndermiştir ve bu olumlu bir çabadır.

2. Yeni sistemin bir başka olumlu yanı, öğretmenlik uygulamasına gereken önemi verme yaklaşımıdır. Eskiye oranla bu konuya daha ciddi eğilme çabası görülmektedir ve uygulamanın hem fakülteadaki dersler içinde hem de Milli Eğitim Bakanlığı okullarında önemi ve süresi artırılmıştır.

Gerçekten, YÖK’ün öğretmenlik konusunda önemli adımlar ve atılımlar peşinde olduğu görülmektedir. YÖK/Dünya Bankası Hizmet Öncesi Öğretmen Eğitimi Projesi çerçevesinde, Eğitim Fakültesi-Uygulama Okulu İşbirliği Programı geliştirme konusunda bir kılavuz ve ayrıntılı bir yönerge hazırlandı.

Bu arada, yukarıda sözü edilen uygulama kılavuzu çalışmalarından da yararlanılarak, Milli Eğitim Bakanlığı Öğretmen Yetiştirme ve Eğitimi Genel Müdürlüğüne bir “Öğretmenlik Uygulaması Yönergesi” hazırlanmış ve Temmuz 1998’de Bakan onayı alınarak yürürlüğe girmiştir. Asıl adı, “Öğretmen Adaylarının Milli Eğitim Bakanlığına Bağlı Eğitim-Öğretim Kurumlarında Yapacakları Öğretmenlik Uygulamasına İlişkin Yönerge” olan bu yararlı çalışma, okullardaki uygulama çalışmalarını bir düzene koymayı ve daha işlevsel hale getirmeyi hedeflemektedir.

3. Standart program yaklaşımı olumlu sayılabilir. Çünkü belli bir işe görevli eleman yetiştirirken, birbirine benzer programlarla yetiştirilmesi gereği vardır. Ancak bütün derslerin YÖK tarafından belirlenmesi yerine, fakültelere % 20-30 bir esneklik tanınması düşünülebilir.

4. Sınıf öğretmenliği sorununa ciddi olarak el atma yaklaşımı çok olumlu. Çünkü bu alan çok ihmal edilmişti, ihtiyaç katlanarak artıyordu. YÖK ve Bakanlık bu konuya daha önceden gereken önemi vermedi.

5. Yeni model, 8 yıllık kesintisiz temel eğitime öğretmen yetiştirme hazırlığı bakımından olumlu yenilikler getirmektedir. İlköğretimin 6-8. yıllarına yani son üç yılına öğretmen yetiştiren bölümleri devreye sokmuştur. Türkçe, sosyal bilgiler ve fen bilgisi gibi derslerin öğretmenleri önceden çok ihmal edilmiştir.

6. Modelde, öğrencilerin lisans eğitiminde asıl dallarının yanında alınması istenen yan alanlar, ülkemiz gerçekleri ve öğretmen ihtiyacını karşılama bakımından temelde olumlu bir yaklaşımdır. Yan alan uygulaması, eskiden yüksek öğretmen

okulunda ve eğitim enstitülerinde yer alan işlevsel ve gerçekçi bir uygulamadır.

3.1.2. Olumsuz yanları

Eğitim fakültelerine getirilen yeni yapılanmanın olumsuz görünen yanları, tartışma götürür yanları da var. Bunlar şöyle sıralanabilir:

1. Çalışma gruplarında, nasıl ve neye göre seçildikleri belli olmayan Türk öğretim elemanlarının yanı sıra, Türkiye koşullarını bilmeyen, *sadece* kendi ülkelerindeki uygulamalar ile sınırlı yabancılar çok yüksek ücretlerle görevlendirilmişlerdir. Uzman sıfatıyla gelen yabancıların (İngiliz ve Amerikalı) ne derece uzman oldukları belirsizdir. Bu bakımdan kendi 150 yıllık ulusal deneyim ve birikimlerimize dayanmayan, kendi eğitimcilerimizce, akademik kurullarda tartışılmadan, tepeden inme bir biçimde ortaya çıkan bu yapılanma, “dışarıdan alınan bir model” görüntüsü vermektedir. 150 yılda edinilen birikimin dışlanması, üzücü ve düşündürücüdür.

Bu yönüyle yeni düzenleme, eğitim fakültelerindeki öğretim elemanlarının desteğini almayan bir uygulamadır. Oysa, bu yapılanmayı uygulayacak olanlar öğretim elemanlarıdır. Onları güdülemeden ve onların desteği alınmadan verim ve başarı beklenebilir mi? Bütün eğitim fakültelerinde yeni yapılanmanın birden uygulanması yerine pilot bir uygulama ile işe başlanması daha uygun olurdu.

2. Programlardaki derslerin düzenlerinde sistematik açıdan yanlışlıklar göze çarpıyor. Öğretmenlik için çok gerekli olan “genel kültür” boyutu göz ardı edilmiş görünüyor. Psikoloji, sosyoloji, felsefe, eğitim psikolojisi, Türk eğitim tarihi gibi dersler programda yok.

3. Yeni düzenlemenin getirdiği tezsiz yüksek lisans uygulaması, ilk bakışta ilginç ve çekici görünüyor. Ortaöğretim dal öğretmenliği için lisans üstü eğitim öngörülmesi, niteliği yükseltici bir etken olarak görülebilir. Ancak bu yaklaşım, Türkiye gerçeklerine ve koşullarına uygun değil. Çünkü 1996’da hiçbir önkoşul konulmadan lisans mezunu herkes öğretmen yapıldı, ihtiyaç yine karşılanamadı. Şimdi süre 1 – 1,5 yıl uzayacak. Nüfus artışı sıfır olan ülkelerde böyle modeller düşünülebilir, doktora koşulu bile aranabilir. Ancak % 2,5 nüfus artışı olan Türkiye’de tabandan büyük baskı ve talep olduğu için 5,5 – 6 yılda öğretmen yetiştirmek lükse kaçır ve gerçekleşmez.

Ayrıca, akranları 4 yılda hayata atılırken başarılı ve yetenekli adaylar öğretmenliği seçmez, aday kalitesi baştan düşer.

4. Ülkemizde 4 bin, 6 bin öğrencisi olan eğitim fakülteleri var. Bu öğretmen adaylarına okullarda uygulama yaptırmak çok büyük sorun. Uygulama okulu yöneticileri, “Öğretmen adayı okula gelmesin, biz gelmiş gibi imza atalım” diyor. Bunu demek zorunda kalıyorlar. Az sayıda öğrenciyle, 8-10 öğrenciyle her şey yapılabilir. Ama binlerce öğrenciyle olmaz bu. İşte bu nedenle, ülkemiz gerçekleriyle hiç örtüşmüyor diyoruz. Bu bir Türkiye gerçeği. Florida ve Londra böyle sorunlarla boğuşmuyor.

5. Tezsiz yüksek lisans programı için öngörülen dersler lisans dersleridir. Bunlarla yüksek lisans diploması, bilim uzmanı diploması verilemez. Verilmeye kalkılırsa akademik kavramlarda ve değerlerde yozlaşma olur. Bu da bilimsel tutum ve akademik değerler açısından sakıncalıdır.

6. Ortaöğretim dal öğretmenlikleri için 4 yıllık lisans programı 3,5 yıla mı sığdırılacaktır, yoksa öğrenci iki ayrı programı bir yarıyıl birlikte mi yürütecektir? 4 yıllık lisans mezunu öğretmenle tezsiz yüksek lisans bitiren öğretmen arasında görülen sürelerdeki farklılık istihdamlarına nasıl yansiyacaktır? Belirsiz...

7. Öte yandan, yine birer dal öğretmenliği olan yabancı diller, müzik, resim-iş, beden eğitimi öğretmenlerinin, ilk ve ortaöğretimin bütün kademeleri için 4 yıllık lisans programlarıyla yetiştirilmesi öngörülmektedir. Bu dallar için ilköğretim, ortaöğretim ayırımı yapılmamaktadır.

Dal öğretmenlerinin bir kısmında 6-8. ve 9-11. sınıf ayırımı yapılırken, bazı dallarda ilköğretim birinci sınıftan lise son sınıfa kadar her kademedeki görev alabilecek öğretmen yetiştirilebileceğini öngören bu modelde daha ilk bakışta önemli çarpıklıklar olduğu görülmektedir.

8. Öğretmenler arasında, tezsiz yüksek lisans yapan – yapmayan ikiliği ve çekişmesi olacaktır. Eskiden, fakülte mezunu – eğitim enstitüsü mezunu, yüksek öğretmen okulu mezunu – eğitim enstitüsü mezunu çekişmesi vardı. Şimdi de aynı lisede çalışan resim, müzik, yabancı dil, bilgisayar öğretmenleri dört yıllık lisans öğrenimi ile öğretmen olurken, diğer dal öğretmenleri tezsiz yüksek lisans öğrenimi sonucu öğretmen

olabileceklerdir. Böyle bir durum, mesleki dayanışmayı artırmaz, tam tersine sürtüşmeler yaratır, gruplaşmalara yol açar.

9. Öğretmenlik sertifikası derslerini programa dağılmış, yıllara yayılmış olarak aldığı halde 8. sınıf dal öğretmeni (örneğin matematik öğretmeni) yüksek lisans yapmış sayılmayacak, 9. sınıf dal öğretmeni (örneğin matematik öğretmeni) sonradan ve kısa zamanda aldığı aynı derslerle yüksek lisans yapmış olacak. Burada bir adalet, eşitlik var mı? Bu bir haksızlık değil mi? Böyle bir durumda meslek içi sürtüşmeler, gruplaşmalar olmaz mı? (Kuşku yok ki bu kaygılar ve sakıncalar, tezsiz yüksek lisans yürürse, işlerlik kazanırsa geçerli olacaktır)

10. Yeni düzenlemede, öğrenci kaynağına hiç değinilmiyor. Oysa nitelikli öğretmen için nitelikli adaylar gerekir. 1959 yılında oluşan Yüksek Öğretmen Okulu Modeline bir göz atılsaydı, ülkemiz gerçekleri açısından öğrenci kaynağının önemi anlaşılırdı. Öğretmen yetiştirme bir süreçtir ve öğretmen adayının seçimi ile başlar.

11. Öğretmenlikte çok önemli bir yeri olan meslek sevgisi, hizmet duygusu, meslek ruhu ve güdüleme (motivasyon), getirilen tezsiz yüksek lisans modeliyle kazandırılmaz. Oysa Yüksek Öğretmen Okulunda seçkin öğretmen adayları, on yıl süreyle kalbi ve beyniyle hazırlanıyordu mesleğe. “Ben öğretmen olacağım, iyi öğretmen olacağım!” diyerek yetişiyordu, öğretmenlik kimliği ve kişiliği kazanıyorlardı.

12. Öğretmen eğitimini yeniden düzenleme çalışmaları sonucunda önemli bir gelişme de şudur:

İlahiyat fakültelerinin yeniden yapılanması çerçevesinde, 1998-1999 öğretim yılında açılan İlköğretim Din Kültürü ve Ahlâk Bilgisi Öğretmenliği Bölümü lisans programına, Türkçe Öğretmenliği ve Sosyal Bilgiler Öğretmenliği yan alan programları da eklenmiştir. Böylece ilahiyat fakültesi mezunları, yalnızca 12 kredi ile Türkçe öğretmenliği yapabileceklerdir (YÖK, 1998 C: S. 20).

İlahiyat mezunlarının istihdam sorununu çözmeye yönelik olduğu anlaşılan bu uygulama ile nitelikli Türkçe öğretmenleri yetişir mi? Acaba bu gizli bir plan mıdır? Bu uygulamanın altında eğitimi “dinselleştirmek” hedefi mi vardır?

13. Görüldüğü gibi, öğretmen eğitimini yeniden düzenlemenin olumsuz yanlarının hemen hepsi, ülkemiz gerçekleri ve koşullarıyla ilgilidir. Bunlar birer Türkiye gerçeği. İşte yeni düzenleme bu gerçekleri göz ardı ediyor. Model alınan Amerika ve İngiltere'nin gerçekleri çok farklı. Onlar bizim sorunlarla boğuşmuyor. Bu nedenle, Florida ve Nottingham modeli diye yabancı üniversitelere sarılmak çok yanlış. Çünkü uzman diye getirilen ve ne olduğu belli olmayan yabancılar Türkiye'yi hiç bilmiyor. Üstelik, borç batağı içinde kıvranan bu yoksul ülkenin aldığı borç parayı yiyorlar.

4. Önemli Güncel Sorunlar

Öğretmen eğitimini yeniden yapılandırmada çok önem verilen tezsiz yüksek lisans programı ile liselere dal öğretmeni yetiştirme düşüncesi yanlışır ve kısa zamanda iflas etmiş görünüyor. Bir önceki bölümde olumlu ve olumsuz yanları belirtilen yeni düzenleme ile ilgili başlıca sorunlar şöyle sıralanabilir:

1. 4 Kasım 1997 tarihli yeniden yapılanma ilkelerinde, tezsiz yüksek lisans programına öğrencilerin ÖYS ile alınacağı ve bu uygulamaya 1998 yılında geçileceği belirtiliyordu. Bu konuda bugüne kadar atılmış herhangi bir adıma tanık olmadık.

2. Yine yeniden yapılanma açıklamalarında, sertifika ile öğretmen yetiştirmeye ilke olarak son verileceği belirtiliyordu. Bu da gerçekleşmedi. İşte somut bir örnek:

YÖK Başkanlığı, 20 Aralık 2000 tarih ve 29026 sayı ile üniversite rektörlüklerine bir yazı gönderdi. Bu yazıda, MEB Öğretmen Yetiştirme ve Eğitimi Genel Müdürlüğü'nün bir yazısından söz edilerek, Türkçe/Türk Dili ve Edebiyatı alanında 8 bin, Matematik alanında 4 bin yeni öğretmene acil ihtiyaç bulunduğu bildiriliyor, bu dallarda hemen özel sertifika programları açılması isteniyordu. Akla hemen bir soru geliyor: Bu kadar büyük öğretmen açığı bir anda mı ortaya çıktı? Neden daha önce önlem alınmadı?

Ve bu öğretmenlik sertifikası programları pek çok üniversitemizde açıldı. Ankara Üniversitesinde biz de açtık. Burada iki önemli sorun var:

Birincisi, birçok üniversitede yeterli öğretim kadrosu olmadığı halde açıldı bu programlar.

Nitelik bakımından ciddi sorunlar ve kaygılar çıktı ortaya.

İkincisi, bu sertifika programlarına son sınıf öğrencileri de katıldı. Şimdi birlikte bakalım: Kendi fakültesi ve bölümünde haftada ortalama 25 saat dersi var öğrencinin. Haftada 28-30 saat da öğretmenlik meslek bilgisi dersleri var. Bunlara ek olarak okullarda uygulama yapacak. Bir de bazı bölümlerde lisans tezi var, o yapılacak. 14 haftalık bir yarıyıldan öğretmen adayları haftada yaklaşık 55 saat ders görecektir, okullarda uygulama (staj) yapacak, mezuniyet tezi yapacak ve biz bu adayın nitelikli öğretmen olmasını isteyeceğiz. Şimdi düşünelim, bu mümkün mü? Elbette değil. O halde ne yapıyoruz? Kendimizi aldatıyoruz, kendimizi oyuyoruz.

Bu yanlışlığı biz Fakülte Kurulu görüşü olarak üst makamlara ilettik ve bundan sonra benzeri program açılacaksa, en az bir yıla yayılması gerektiğini bildirdik.

İşin ilgi çekici bir yanı da, söz konusu YÖK yazısında tezsiz yüksek lisansla hiç söz edilmiyordu. Hani tezsiz yüksek lisansla üç yarıyıldan dal öğretmenleri yetiştirilecekti? Beş yılda bu yolla kaç öğretmen yetişti? Daha doğrusu, bu yolla yetişen hiç dal öğretmeni var mı? İşte bunun için yeni yapılanma iflas etmiş görünüyor.

3. Dal öğretmeni adaylarına verilmek istenen tezsiz yüksek lisans, gerçekte yüksek lisans değil, bir çeşit öğretmenlik sertifikasıdır. Bu ise tam bir kargaşa yaratıyor. Söz gelişi fen fakültesi matematik mezunu genç, eğitim bilimleri ya da sosyal bilimler enstitüsünde, eğitim dersleri alarak tezsiz yüksek lisans yapacaktır. Bu gence hangi alanın bilim uzmanlığı diploması verilecek? Matematik mi, eğitim mi? Belli değil. Aslında yüksek lisans, adı üzerinde, lisans üzerine yapılan bir öğrenimdir. Bu temel ilke ve akademik gelenek, yeni yapılanma ile bozuluyor. Böylece bir yozlaşma çıkıyor ortaya. Hele böyle bir tezsiz yüksek lisans mezununa doktora yolunun açılması, bilim adına tam bir cinayet olur. Bu da yozlaşmanın katlanarak artması demektir.

4. Yükseköğretim Kurulu Başkanlığı, üniversite rektörlüklerine 20.4.2001 tarih ve 877-8698 sayılı ile bir yazı gönderdi. Bu yazıda şöyle denilmektedir: “Tezli ile tezsiz yüksek lisans diplomaları arasında fark olmadığına, tezsiz yüksek lisans diplomalarında tezsiz ibaresinin yer

almamasına, tezsiz yüksek lisans mezunlarının doktora programlarına kayıt olabilmelerine karar verilmiştir.”

Bu yazıdan şu sonuçlar çıkıyor: Başlangıçta tezli ve tezsiz yüksek lisans programlarını çok kalın çizgilerle ayıran YÖK, dört yıl içinde tam bir geri dönüş yapmıştır. Akademik bir çalışma yapmanın, bir araştırma ve tez hazırlamanın YÖK’e göre hiç önemi ve anlamı yoktur. Hiç araştırma yapmadan, beş on lisans dersi alarak doktora programına kayıt olunabilir, sonuçta doktora yapılabilir.

Akademik geleneklerde ve değerlerde yozlaşmanın, nitelik aşınmasının böylesine olumsuz örneği kolay kolay gösterilemez.

5. Öğretmen Eğitimi Yeniden Düzenleme çalışmalarının olumlu yanlarından söz ederken, madde 2’de, Öğretmen Eğitimi Genel Müdürlüğüne hazırlanan doyurucu bir çalışmadan, “Öğretmenlik Uygulaması Yönergesi”nden söz etmiştik.

Bu yönergenin yanı sıra, YÖK tarafından “Fakülte-Okul İşbirliği” adıyla kapsamlı, ayrıntılı ve doyurucu bir kılavuz kitap çıkarıldı (1998). Ancak bugün, özellikle “koordinatörlere ve uygulama öğretmenlerine ödenecek ücret” konusunda ve fakültelerde öğretmenlik uygulaması derslerinin ders yükü hakkında ciddi sıkıntılar, sorunlar ve sürtüşmeler yaşanmaktadır. Öğretmen Eğitimi Genel Müdürlüğü ile YÖK yetkililerinin başta fakülte koordinatörleri ve il milli eğitim koordinatörleri olmak üzere ilgililerle toplantılar düzenlemesi, sorunları görüşüp çözüm bulması şarttır.

6. YÖK Yürütme Kurulunun 20.05.1998 tarih ve 19.1324 sayılı kararı ile, tezsiz yüksek lisans programlarına başvurmak için mezun olunması gereken lisans programları belirlenmişti. Yine Yürütme Kurulunun 18.04.2000 tarih ve 23.1180 sayılı kararı ile, Türk Dili ve Edebiyatı Öğretmenliği programına “Tüm Dil, Edebiyat ve Mütercimlik Programları” da eklendi.

Ve bu karar uyarınca, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsünde açılan Türk Dili ve Edebiyatı Tezsiz Yüksek Lisans Programına, Arap Dili ve Edebiyatı, Fars Dili ve Edebiyatı, Urdu Dili ve Edebiyatı mezunları da başvurmuş, onlar da kabul edilmiştir ve halen öğrencilerdir. Öte yandan Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü mezunları açıkta kalıyor. Böyle bir uygulama ile, örneğin hiç Türk dili ve edebiyatı dersi yani hiç alan dersi almamış

bir Urdu dili ve edebiyatı mezunu ile nitelikli dal öğretmeni yetişir mi?

Aynı durum, İzmir Dokuz Eylül Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü için de geçerlidir. Orada da Türk Dili ve Edebiyatı Öğretmenliği Tezsiz Yüksek Lisans Programında Alman Dili ve Edebiyatı mezunu öğrenciler var. Ve onlar da Türk Dili ve Edebiyatı dal öğretmeni olacaklar. Bu tür olumsuz örnekler başka üniversitelerde de var.

Böylesine traji-komik bir durumun bir örneği, bildiğimiz kadarıyla yeryüzünde yoktur. Milli Eğitim Bakanlığı Öğretmen Yetiştirme ve Eğitimi Genel Müdürlüğü böyle öğretmenler mi istiyor? Öğretmeni istihdam eden kurum olarak Bakanlığın aradığı nitelikler bunlar mıdır? Hiç alan bilgisi olmayan öğretmen sınıfta ne yapacaktır? Öğretmen niteliklerini belirleme ve isteme hakkına sahip olan Bakanlık ne yapıyor?

Bir de YÖK ve Milli Eğitim Bakanlığınca oluşturulan Öğretmen Yetiştirme Milli Komitesi var. Bu komite ne yapar? Hiç alan bilgisi olmayanların öğretmen yapılmaya kalkışılması, bu komitenin görev alanına girmiyor mu? Böyle bir model Amerika ve İngiltere’de var mı? Ve böyle bir uygulama ile iyi öğretmen yetişir mi? Milli Eğitim Bakanlığı ile YÖK’ün bu sorulara gerçekçi ve doyurucu cevap vermeleri gerekir.

Milli Eğitim Bakanı Metin Bostancıoğlu, 16 Mart Öğretmenlik Günü nedeniyle yaptığı bir konuşmada, “Öğretmenlerin köy enstitülerindeki gibi olacağını” söylüyor: “Köy Enstitülerindeki öğretmen olma ve Türkiye’ye öğretmen olarak hizmet edebilme şevki. Onu da mutlaka tamamlayacağız. Üniversitelerde bunu yapacağız.” (Cumhuriyet, 17 Mart 2002).

Milli Eğitim Bakanımıza sormak gerekir: Sözü edilen iyi öğretmen, yukarıda belirtilen uygulama ile mi yetişecek? Yani hiç alan bilgisi almadan mı yetişecek?*

* Bu konuda başka dalları da kapsayan gerekli ve önemli düzeltmelerin yapılması için Milli Eğitim Bakanlığı bir çalışma yapıyordu. Son edindiğimiz bilgilere ve belgelere göre, Bakanlık YÖK Başkanlığına 17.01.2003 tarih ve 13/234 sayılı bir yazı ve bir ek çizelge göndererek gerekli düzenlemelerin yapılmasını istedi. YÖK Başkanlığı bu yazıya verdiği 24.01.2003 tarih ve 191-1619 sayılı cevapta, Bakanlıkça gönderilen listenin uygun bulunduğunu belirtmiştir. Listede Türk Dili ve Edebiyatı dersi tezsiz yüksek lisans programı için mezun olunması öngörülen iki bölüm, Türk Dili ve Edebiyatı bölümü ile Çağdaş Türk Lehçeleri ve Edebiyatları bölümüdür. Böylece, birçok dalı çok yakından ilgilendiren gerekli düzeltmeler yapılmıştır.

Bostancıoğlu’ndan sonraki Milli Eğitim Bakanı Necdet Tekin ise, YÖK’ü öğretmen yetiştirme konusunda sert bir biçimde eleştiriyor. YÖK’ün öğretmen yetiştirme politikasının yanlış olduğunu, Milli Eğitim Bakanlığını dikkate almadan öğretmen yetiştiremeyeceğini söylüyor. “YÖK, öğretmenin çalıştığı Milli Eğitim Bakanlığına kaç öğretmene ihtiyacı olduğunu bile sormuyor” diyerek önemli bir sorunu dile getiriyor (Cumhuriyet, 17 Kasım 2002, s. 8). Bu sözler, Bakanlıkla YÖK arasındaki ilişki ve iletişim kopukluğunun en yetkili ağızdan ifadesidir.

7. Öğretmen Yetiştirme ve Eğitimi Genel Müdürlüğü, “Öğretmen Yeterlikleri (Taslak)” adıyla çok ayrıntılı, mesleğin önemine yakışır bir rapor hazırladı (Temmuz 2000). Çeşitli kurumların temsilcilerinden oluşan bir çalışma grubu ürünü olan ve tartışılacak yanları da bulunan bu rapor, Bakanlıkça onaylandı ve yavaş yavaş uygulanmaya başladı.

Ancak, şunu önemle vurgulayalım ki, önemli olan kuramsal çalışmalar değil, uygulamadır. Çalışmaların uygulamaya yansımaları ve de bu yansımaların sıkı bir şekilde sürekli izlenmesidir.

Bilindiği gibi, yetiştirilecek öğretmenin niteliklerini belirleme yetkisi yasayla Milli Eğitim Bakanlığına verilmiştir. Genelde üniversitelere, özelde eğitim fakültelerine ve ilgili enstitülere düşen görev, Bakanlığın istediği yeterliklere sahip öğretmeni yetiştirmektir.

Öğretmen Eğitimi Genel Müdürlüğü, büyük emekler sonucu hazırlanan Öğretmen Yeterlilikleri adlı raporda, eğitime-öğretme yeterlilikleri ile özel alan bilgi ve becerileri başta olmak üzere, gerekli yeterlilikler üzerinde duruyor. Öğretmeni istihdam eden kurum olarak Bakanlık, “Ben sizden böyle bir öğretmen istiyorum” diyor.

İşte önemli olan, bunu demekle kalmamak, böyle öğretmenlerin yetişip yetişmediğini sıkı bir şekilde izlemektir. Bakanlığın yasal görevi bu. Örneğin bir önceki maddede sözü edilen, hiç alan bilgisi bulunmayan kişilerin öğretmen olmasına engel olmak, Bakanlığın temel görevi ve sorumluluğu değil mi?

8. Ortaöğretim dal öğretmenliği için YÖK tarafından öngörülen 4 + 1,5 yıllık tezsiz yüksek lisans programının uygulamada sağlıklı bir işleyiş kazanmadığı açıkça görülmektedir. İçinde bulunduğum ve çalışmalarına yakından tanık

olduğum Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsünün bu yolda yoğun çabaları sürüyor. Ama öğretmenlik sertifikası almak isteyen mezunlarımız, kalacak yer, barınma, beslenme, LES puanı, ücret ödeme, programa kabul edilme gibi önemli sorunlar içinde kıvranmakta, gruplar halinde ilgili kurumların kapılarında beklemekte, dert yaşamaktadırlar.

9. Evet, tezsiz yüksek lisansla dal öğretmeni yetiştirme programı sağlıklı bir işlerlik kazanamadı. Bugün ülkemizdeki üniversitelerde ve beş eğitim bilimleri enstitüsünün hiç birinde bu sistem sağlıklı çalışmıyor, çalışmıyor. Bildiğimiz kadarıyla, son olarak Ankara Üniversitesi ve Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüleri, ders yüklerini doldurmuş olan öğretim üyelerine ek ders ücreti ödeyerek program açma çabasına girişti. Ortaöğretim Alan Öğretmenliği tezsiz yüksek lisans ikinci öğretim programları açmak, programa işlerlik kazandırmak için YÖK'e başvuruldu. Ama Yükseköğretim Kurulu Başkanlığı, Ankara Üniversitesi Rektörlüğüne gönderdiği 07.01.2002 tarih ve 12/268 sayılı yazı ile, bu başvurunun uygun görülmediğini bildirdi ve programlar açılmadı. Gazi Üniversitesinin aynı konudaki başvurusu da YÖK'çe kabul edilmedi.

Çalışmalar yine sürdü. Daha sonra, Yükseköğretim Kurulu Başkanlığının Ankara Üniversitesi Rektörlüğüne gönderdiği 3 Ekim 2002 tarih ve 2037-22504 sayılı yazı ile, Eğitim Bilimleri Enstitüsü bünyesinde Ortaöğretim Alan Öğretmenliği tezsiz yüksek lisans programları açılmasının uygun görüldüğü belirtilmiştir. Ve bu programlar, birinci öğretim uyarınca 9 temel daldan açıldı (Türk Dili ve Edebiyatı, Tarih, Coğrafya, Felsefe Grubu, İngilizce; Matematik, Fizik, Kimya, Biyoloji Öğretmenliği). Üç dönem sürecek olan bu programlara toplam 226 öğrenci alındı. Başka üniversiteler de açtı bu programı.

Ancak, programların yürütülmesinde; öğretim elemanı görevlendirme, ders ücreti ödeme, uygulama okullarında karşılaşılan çeşitli sıkıntılar, uygulama derslerinin ders yüküne sayılması gibi önemli ve ciddi sorunlar yaşanmaktadır. Enstitü yönetimleri zaman zaman bunalmaktadır. Milli Eğitim Bakanlığı ve YÖK'ün, ilgililerle bir araya gelerek sorunları belirlemesi ve çözüm bulması gerekir.

Ücretli ders yükünü dolduran öğretim üyelerine, tezsiz programların açılması ve

yürütülmesi için, ikinci öğretimde yapıldığı gibi ek olarak belli bir saat, hiç değilse birinci öğretim ücreti ödenmesi için formül bulunmalıdır.

Büyük umutlarla üniversitenin öğretmenlikle ilgili bölümlerini bitiren gençlerin umutlarını kırmaya, hayallerini yıkmaya hakkımız var mı? Öte yandan da öğretmen ihtiyacı giderek artıyor, çığ gibi büyüyor. Hiç alan bilgisi olmayan işsiz ve ilgisiz mezunlar, tezsiz yüksek lisansla öğretmen olacak.

Bir yanda öğretmenlik mesleğinin saygınlığı, bir yanda giderek artan ihtiyaç, öte yanda da ilgili birim mezunu genç insanların kırılan umutları, yıkılan hayalleri. Ve sonuçta devlete karşı güvensizlikleri. Devletimiz, Milli Eğitim Bakanlığı ve YÖK, bu üçlü sorunlar yığınına mutlaka ciddi olarak eğilmeli, çözüm bulmalıdırlar. Çünkü bu güzel ülke hepimizin ve başka bir Türkiye yok.

5. Sonuç ve Öneriler

Toplumun, ülkenin geleceği için öğretmen ve öğretmenlik mesleği üzerinde gereğince ve yeterince durmalıyız. Bir eğitim sisteminin en önemli ögesi öğretmendir. İyi eğitimi iyi öğretmenler, nitelikli öğretimi de nitelikli öğretmenler yapar. Ayrıca öğretmenin eğitim-öğretim etkinlikleri ve rolleri de giderek artmaktadır.

Türk eğitim tarihi, öğretmen yetiştirme bakımından 155 yıl gibi köklü bir geçmişe, zengin bir deneyime sahiptir. Bu zengin birikimin içinde çok olumlu modeller bulunduğu gibi, çok olumsuz örnekler de vardır. Nitelikli öğretmen yetiştirmek için bu zengin deneyim ve birikimden yararlanmak gerekir.

Hiç gözden uzak tutulmaması gereken önemli bir nokta, iyi ve nitelikli öğretmen için nitelikli ve yetenekli adaylar gerektiğidir. Üniversite mezunu olan herkes öğretmenlik yapamaz. Herkes öğretmen olursa, öğretmenlik bir meslek sayılmıyor demektir. Oysa Milli Eğitim Temel Kanunu, "öğretmenlik özel bir ihtisas mesleğidir" diyor.

İyi öğretmen yetiştirmek için eğitim fakültelerindeki öğretim elemanları üzerinde de sıkı bir şekilde durmak gerekir. "Öğretmen yetiştiren öğretmen tipi" büyük önem taşımaktadır. Oysa iyi öğretmen ve iyi öğretim elemanı konusu ülkemizde zaman zaman çok ihmal edilmiştir.

Nitelikli öğretmen sorunu açısından bakınca, eğitim fakültesinin yeniden yapılanması yolundaki çalışmaların olumlu yanları olduğu gibi, tartışma götürür ve olumsuz yanları da göze çarpmaktadır. Öncelikle tezsiz yüksek lisansla ülkemizin dal öğretmeni ihtiyacının karşılanamayacağını bilmek gerekir.

Her şeyden önce yapılması gereken şey, Yüksek Öğretmen Okulu modelinde olduğu gibi nitelikli adayları mesleğe çekmek, bu adaylara çok iyi bir alan bilgisi ve pedagojik formasyon kazandırıp ciddi ve sıkı bir uygulama-staj yaptırmak, yani onları hizmet öncesi çok iyi yetiştirmek olmalıdır. Öğrenci kaynağı için, eskiden ilköğretmen okullarında yapıldığı gibi, geniş tabana dayalı ciddi sınavla seçmek ve çağdaş dünya görüşü doğrultusunda yetiştirmek kaydıyla, yatılı ilköğretim bölge okulları (YİBO) ve bunlara dayalı anadolu öğretmen liselerinden yararlanılabilir. Hem liselere dal öğretmeni yetiştirme, hem de üniversitelere öğretim üyesi ve bilim adamı yetiştirme bakımından kendini kanıtlamış olan yüksek öğretmen okulu modeli örnek alınmalı.

Öğretmenlik, özel uzmanlık mesleği olmanın yanı sıra bir sanattır. Sorun iyi öğretmen yetiştirmektir. Çünkü iyi eğitimi iyi öğretmenler yapar.

Şunu çok iyi bilelim ki, Türkiye Cumhuriyeti'ni kuranlar, o zamanki yoksulluklar ve yoksunluklar içinde bile öğretmen niteliği üzerinde ısrarla durmuşlardır.

Öneriler

Öğretmen sorunuyla ilgili önerilerimizi şöyle sıralayabiliriz:

- Öğretmenliğin bir uzmanlık mesleği olduğu hiç göz ardı edilmemelidir.
- Öğretmeni, öğretmen eğitime elverişli belli merkezlerde yetiştirmek gerekir.
- “Öğretmen yetiştiren öğretmen tipi” üzerinde önemle durulmalıdır. Çağdaş dünya görüşü; çağın, özellikle demokratik ve laik değerleri bakımından bu konuya eğilmek gerekir.
- Bugün üniversitelerde ve eğitim fakültelerinde, kendileri pedagojik formasyona sahip olmayan pek çok öğretim elemanı bulunmaktadır ve bu acı

bir gerçektir. YÖK'ün bu konuya ciddi olarak eğilmesi gerekir.

- Daha önceden mesleğe çok değişik kaynaklardan alınan öğretmenler, gerçekçi ve etkili bir hizmet içi eğitiminden geçirilmelidir. Başarılı olamayanların, başka görevlere aktarılması düşünülmelidir.
- Yetenekli ve başarılı gençleri mesleğe çekmek için özendirici önlemler (burs, yurt, yatılılık, donatım vb.) alınmalı, Bakanlığın önlemleri daha çekici hale getirilmeli, yatılı bölge okulu ve anadolu öğretmen lisesi kaynağı çok iyi düzenlenip değerlendirilmelidir.
- Öğretmen yetiştirmede nitelik bunalımını aşmanın en sağlam yolu, öğretmen adaylarının seçkin olmaları, öğrencinin üniversiteye girerken öğretmen olacağını bilmesi, uzun bir hazırlık dönemi geçirmesi ve öğretmenlik ruhu kazanmasıdır. Nitelikli eğitim, her şeyden önce nitelikli öğretmen demektir. Bu konuda en sağlam model, 1959'da oluşan Yüksek Öğretmen Okulu Modelidir. “İthal” modeller değil.
- Öğretmen adayları hizmet öncesinde çok iyi yetiştirilmeli, adaylara meslek sevgisi, yurt sevgisi, hizmet duygusu ve öğretmenlik ruhu kazandırılmalıdır.
- Nitelikli öğretmen ve yeter sayıda öğretmen birlikte düşünülmeli, her türlü planlama ve düzenleme buna göre yapılmalıdır.
- Öğretmeni istihdam eden Milli Eğitim Bakanlığı, öğretmeni yetiştiren YÖK ve üniversitelerle sağlıklı işbirliği yaparak, çağın gerektirdiği ve kendi istediği öğretmenlerin yetişip yetişmediğini sıkı bir şekilde izlemeli, denetlemelidir.
- Mesleğe girişte sıkı bir sınav yapılmalıdır. Sınavda sadece bilgi değil, mesleğin gerektirdiği kişilik özellikleri ve çeşitli nitelikler de aranmalıdır. Yetersiz ve başarısız adaylar mesleğe kesinlikle alınmamalıdır. Yetersiz asil yerine vekil kullanılabilir, boşluklar vekille doldurulabilir. Eğer vekil yetersiz çıkarsa onun görevine hemen son verilebilir.

Ancak, asıl yetersiz çıkarsa o kolay kolay atılamaz, katlamalı sorun getirir.

- Eğer mesleğe girişte sağlıklı bir sınav yapılırsa, öğretmen yetiştiren kurumlar arasında yarışma, rekabet ortamı doğacak, başarılı kurumların ödüllendirilmesi, yetersiz kurumların kapatılması gündeme gelebilecektir.
- Eğitimde artık her şey öğretmenden beklenemez. Eğitim uygulamalarında ve eğitim sorunlarına çözüm bulmada eğitim uzman yardımcısı ve eğitim uzmanlarından mutlaka yararlanma yoluna gidilmelidir. Büyük umutlar bağladığımız sekiz yıllık temel eğitimin etkili ve başarılı olması için de okul yönetimine ve öğrenciyi yardım edecek, yol gösterecek uzman yardımcı şarttır (Okul psikoloğu, danışman, sanat eğitimcisi, özel eğitimci, ölçme ve değerlendirmeci, program geliştirmeci, eğitim teknolojü, halk eğitimcisi vb.).
- 1997 yılında başlatılan eğitim fakültelerini yeniden yapılandırma, öğretmen eğitimini yeniden düzenleme, tezsiz yüksek lisans çalışmaları, tüm ilgililerin katılımıyla gözden geçirilmeli, sorunlar belirlenip gerçekçi çözümler bulunmalıdır.

KAYNAKLAR

- Âdem, Mahmut. Atatürkçü Düşünce Işığında Eğitim Politikamız. İstanbul: Cumhuriyet Kitapları, 2000.
- ANAÇEV – Anadolu Çağdaş Eğitim Vakfı, Bilgi Çağında Öğretmenimiz Sempozyumu. 8-9 Ekim 1998, Ankara 1998.
- Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi, Öğretmen Yetiştirmede Eğitim Bilimlerinin Yeri. Ankara: Ankara Üniversitesi Basımevi, 2000.
- Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi, Öğretmen Yetiştirmede Eğitim Bilimleri Paneli. Ankara: Ankara Üniversitesi Basımevi, 2001
- Ataman, Ayşegül, “Eğitim Fakültelerinin Yeniden Yapılandırılması Üzerine”, Kuram ve Uygulamada Eğitim Yönetimi. Yaz 1998, Sayı 15.

Cicioğlu, Hasan. “Cumhuriyet Döneminde Öğretmenliğin Yasal Temelleri.” A.Ü.Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi, 1984, C.17, Sayı 1-2.

Devlet Planlama Teşkilatı, Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planı – Yükseköğretim Özel İhtisas Komisyonu Raporu, Ankara 2000.

Eğitimde Yansımalar: VII, Çağdaş Eğitim Sistemlerinde Öğretmen Yetiştirme Ulusal Sempozyumu, Öğretmen Hüseyin Hüsnü Tekişik Eğitim Araştırma Geliştirme Vakfı Yayını, Ankara 2003.

Eşme, İsa, “Eğitim Fakültelerinde Yeniden Yapılanma”, Cumhuriyet, 10 Haziran 1997.

Eşme, İsa, “150. Yılda Öğretmen Yetiştiren Kurumlar”, Cumhuriyet, 16 Mart 1998.

Eşme, İsa, Yüksek Öğretmen Okulları, Bilgi – Başarı Yayınevi, İstanbul 2001.

Gazi Üniversitesi, Öğretmen Yetiştiren Yükseköğretim Kurumlarının Dünü-Bugünü-Geleceği. Sempozyum, Ankara, 1987.

Gök, Fatma ve Rıfat Okçabol, Öğretmen Profili Araştırma Raporu, Eğitim Sen yayını (yayın yeri ve tarihi belirsiz).

Kavcar, Cahit, “Eğitimimizde Nicelik-Nitelik ve Öğretmen Sorunu”, Ankara Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi. Cilt 6, Sayı 1-4, Ankara 1975, s. 113-126.

Kavcar, Cahit, “Tarihe Karışan Bir Öğretmen Yetiştirme Modeli: Yüksek Öğretmen Okulu”, Ankara Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi. Cilt 15, Sayı 1, Ankara 1982, s. 197-214.

Kavcar, Cahit, “Yüksek Öğretmen Okulunun Öğretmen Yetiştirmedeki Yeri”, Gazi Üniversitesi Öğretmen Yetiştiren Yükseköğretim Kurumlarının Dünü-Bugünü-Geleceği Sempozyumu. Tebliğler, Ankara 1987, s. 39-52.

Kavcar, Cahit, “Türk Dili ve Edebiyatı Öğretmenlerinin Yetiştirilmesi”, Türk Eğitim Derneği: Ortaöğretim Kurumlarında Türk Dili ve Edebiyatı Öğretimi ve Sorunları, Ankara 1987, s. 223-263.

Kavcar, Cahit, “Öğretmen Sorunu”, Cumhuriyet, 16 Eylül 1997.

Kavcar, Cahit, “Nitelikli Öğretmen Sorunu”, Eğitimde Yansımalar: V, 21. Yüzyıl Eşiğinde Türk Eğitim Sistemi, Öğretmen Hüseyin

- Hüsnü Tekişık Eğitim Araştırma-Geliştirme Merkezi yayını, Ankara 1999, s. 267-279.
- Milli Eğitim Bakanlığı Öğretmen Yetiştirme ve Eğitimi Genel Müdürlüğü, Öğretmen Yetiştirme Koordinasyon ve İşbirliği Toplantısı, 26-29 Mayıs 1992 Erzurum, Milli Eğitim Basımevi, Ankara, 1993.
- Milli Eğitim Bakanlığı Öğretmen Yetiştirme ve Eğitimi Genel Müdürlüğü, Öğretmen Yetiştirme Toplantısı, 30 Nisan – 2 Mayıs 1993 İstanbul, Milli Eğitim Basımevi, Ankara, 1993.
- Milli Eğitim Bakanlığı Öğretmen Yetiştirme ve Eğitimi Genel Müdürlüğü, Öğretmen Yetiştirme Koordinasyon ve İşbirliği Toplantısı, 15-17 Haziran 1995, Milli Eğitim Basımevi, Ankara, 1996.
- Milli Eğitim Bakanlığı Öğretmen Yetiştirme ve Eğitimi Genel Müdürlüğü, Öğretmen Yeterlilikleri (Taslak), Ankara, 2000.
- Milli Eğitim Bakanlığı Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığı, Öğretmen Yetiştirmede Koordinasyon, Ankara, 1992.
- Nas, Recep, “Öğretmen Yetiştirmek”, Öğretmen Dünyası Dergisi, 1999, Sayı 229.
- Öztürk, Cemil, Atatürk Devri Öğretmen Yetiştirme Politikası, Ankara: Türk Tarih Kurumu, 1996.
- Öztürk, Cemil, Türkiye’de Düünden Bugüne Öğretmen Yetiştiren Kurumlar, İstanbul: Marmara Üniversitesi Atatürk Eğitim Fakültesi Yayınları, 1998.
- Prodromou, Luke, “İyi Bir Dil Öğretmeni”, Çev. Cihan Gülten, Ankara Üniversitesi TÖMER Dil Dergisi 1995, Sayı 38.
- Saraç, Cemal, Türk dili ve Edebiyatı/Türkçe Öğretmeni Adaylarının Yeterlilikleri ve Öğretmenlik Mesleğine Yönelik Tutumları, Yayımlanmamış Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2002.
- Yıldırım, Ali, “Öğretmen Eğitiminde Eğitim Fakültesi – Uygulama Okulu İşbirliği: YÖK/Dünya Bankası Hizmet Öncesi Öğretmen Eğitimi Projesi Çerçevesinde Geliştirilen Bir Program”, Milli Eğitim dergisi, 1998, Sayı 140.
- YÖK/Dünya Bankası Milli Eğitimi Geliştirme Projesi, Fakülte-Okul İşbirliği, YÖK Yayını, Ankara 1998.
- Yükseköğretim Kurulu Başkanlığı, Türk Yükseköğretiminin Bugünkü Durumu, Mart 1998 a, Ankara.
- Yükseköğretim Kurulu Başkanlığı, Eğitim Fakültesi Öğretmen Yetiştirme Lisans Programları, Mart 1998 b, Ankara.
- Yükseköğretim Kurulu Başkanlığı, İlâhiyat Fakülteleri Öğretmen Yetiştirme Lisans Programları, Temmuz 1998 c, Ankara.